(המשך מעמוד 11)

תעלה פתוחה, שתוביל את מי הוזאן אל נקודת־המיפגש עם מי הסריד, ומשם אל הבניאס.

● **הטיית הבניאס** פשוטה הרבה יותר, שכן מעיינות יובל זה מרוכזים בשטח יותר מצומצם. גם שפיעתו הממוצעת של הבניאס נאמדה לצורכי התיכנון ב־157 מיליון ממ״ק.

תעלה אחת תוביל את מי סריד־וזאן אל הבניאס, ומשם תצא תעלה שניה אשר תוביל מים אלה, בצירוף מי הבניאס, אל הירמוך. בנקודה זו לא גובשה התוכנית סופית. הצעה אחת, המכוונת להשגת תוצאות מהירות ומרשימות, אומרת לחבר את תעלת הבניאס אל אחד האפיקים הרבים המהווים את ראשית הירמוך. אחדים מאפיקים אלה קרובים מאוד לבניאס, ויש המגיעים לקירבת 15־10 ק״מ. אולם אז יהיה צורך להעמיק את האפיקים, וכן את האפיק העיקרי של הירמוך, לכל אורכם. הצעה שניה אומרת לחפור תעלה חדשה, מן הבניאס דרומה, לאורך 73 ק״מ, עד לאפיק הירמוך במוחייבה, בקירבת גבול סוריה־ירדן־ארץ־ישראל. לישראל ישארו, איפוא, רק מי הדן.

מדוע דרוש סכר מוחייבה?

מ ה תעשה ירדן בשפע פתאומי זה של מים? כיום אין היא מסוגלת לנצלו. שכן תעלת הגור המזרחי אינה עמוקה או ארוכה די־הצורך, כדי שיזרימו בה כל המים האלה מבלי להרסה. כיום אין מלוא זרימת הירמוך מופנית דרומה, בתעלה זו, כי אם חלק קטן מהם בלבד. בעיקר בימי החורף גובר זרם מי־השטפונות על יכולת־הקיבול של תעלת הגור, והעודפים זורמים הלאה באפיקם הטבעי, עד שהם נשפכים לירדן, שמונה קילומטרים מדרום לכינרת.

אם למים אלה יתוספו המים שיוסו מן הצפון, לא תוכל תעלת הגור המזרחי לקלוט אותם, והם יזרמו הלאה, אל מחוץ לשטח ירדן. ישראל אף תוכל, תיאורטית, לבנות סכר ליד שפך הירמוך, ולהזרים את המים צפונה, חזרה אל הכינרת. משם ייאשאבו אל המוביל הארצי. זאת אינה כוונת הערבים. על כן עובד החלק השלישי והקובע של תוכנית ההטייה. חלק זה קשור כולו בירמוך, ומטרתו היסודית היא לסכור את המים הנוספים ולהסת אותם לשימוש במערכת־ההשקייה השלמה של הגור, על שתי גדותיו.

כבר בתוכנית הירמוך המקורית, אשר ביצועה החל במימון אמריקאי, דובר על הקמת סכר במוחייבה. מטרת הסכר לאגור את מי־השטפונות, המהווים יותר ממחצית המים הזורמים במשך שנה אחת בירמוך, על מנת לספק מים לשתי תעלות הגור, כל ימות השנה.

לתוכנית זו, שאף היוותה חלק מהצעות ג׳ונסטון, לא התנגדה ישראל מעולם. להיפך: היא ראתה בביצועה הסכמה אילמת מצד הערבים לביצוע חלוקה שקטה של מי הירדן, „פחות או יותר לפי הצעות ג׳ונסטון״. והנה, עתה, הסתבר כי הירמוך יזרים דרומה לא רק את מימיו שלו, אלא גם את „המים הגנובים״ מן הצפון. לצורך זה תיאלץ ירדן להגביה את סכר מוחייבה, ואף לבנות סכר נוסף במקארין, לפני המקום בו ייכנסו מי־ההטייה הצפוניים לאפיק הירמוך.

זהו, למעשה, המפתח להצלחתן או כשלונן של תוכניות־ההטייה הערביות. לכן הודיעה ממשלת ישראל בתקיפות לוושינגטון, שהיא מתנגדת לבניית הסכר הגבוה במוחייבה. מכיוון שמימון הסכר המקורי הובטח על־ידי ארצות־הברית, קיוותה ממשלת ישראל שלחצה ימנע את המימון, או יביא להעמדת תנאים אמריקאיים שיגבילו את ירדן. על כך השיבה ירדן: „נבצע את העבודה בעצמנו, בכסף ערבי.״

חברות הליגה אף התחייבו, בועידת־הפיסגה הראשונה, להקצות ששה מיליון לי״ש לצורך זה. סכום זה קטן, כנראה, מן הדרוש, ועד כה עמדו הממשלות הערביות רק בחלק מהתחייבויותיהן. אולם הכסף, כנראה, לא יהווה מיכשול. תחת לחץ הצהרותיהן התקיפות, ייאלצו הממשלות הערביות להמשיך בביצוע התוכנית, להקציב את הכסף הדרוש.

סוריה, שאינה מוכנה לוותר על מקומה בראש החזית הזאת, כבר החלה בעבודות־עפר ראשונות להכשרת התוואי של תעלות־ההטייה. כל מסייל ישראלי המעוניין בכך, יכול להצטייד במשקפת טובה ולראות מאזור דן־שמיר את עבודות הסורים ליד הבניאס, בריחוק פחות מקילומטר אחד מן הגבול. אפשר לראות בבירור את התוואי המוביל צפונית־מערבית, לעבר עין וזאן ועין סריד. מהבניאס דרומה ניכר התוואי המיועד להעביר את המים לירמוך. ירדן, מצידה, כבר קיבלה תשלום ראשון מן התקציב הערבי של ששה מיליון לי״ש. אזור מוחייבה, שהיה רדום ורגוע, הפך מוקד לפעילות ולביקורים. מכונות חפירה ראשונות רוכזו בשטח, והכל מעיד כי הקמת הסכר עומדת להתחיל.

הכישלון היקר ביותר

מ ה יקרה אז? הכרזתו של לוי אשכול, לפני שבוע, היתה חד־משמעית: נטילת מים השייכים לישראל, כמוה כהתקפה על שטחה הטריטוריאלי. פירוש הדבר: מלחמה. היסטורית; כיום היא עונה: „מים השייכים לישראל״ הם מים שהוקצו לה במסגרת תוכנית ג׳ונסטון.

תוכנית זו נתנה לישראל 400 אלף ממ״ק מים לשנה, אשר יישאבו בצפון הכינרת. נוסף לזאת נתנה לה 25 מיליון ממ״ק ממימי הירמוך להשקיית אדמותיה מדרום לכינרת. המוביל הארצי, אומרת עתה ממשלת ישראל, שואב רק את הכמות שהוקצתה על־ידי ג׳ונסטון, ואפילו פחות: 320 מיליון ממ״ק.

לסוריה וללבנון הוקצתה כמות זעירה יחסית, ואילו ירדן תשתמש בכל מי הירמוך — 530 מיליון ממ״ק — בהשאירה לישראל 25 מיליון להשקיית שטחיה מדרום לכינרת. נוסף לזאת, תקבל 100 מיליון ממ״ק מן הכינרת, לצורכי השקיית הגור המערבי. כלומר: ישראל תקבל 425 מיליון ממ״ק, סוריה ולבנון 55 מיליון ממ״ק, ירדן 605 מיליון ממ״ק.

מה יהיה המצב לאחר הטיית היובלים בצפון?

ישראל סבורה, כי לאחר ההטייה כמעט ולא יגיעו אליה מים מאפיקי הבניאס והחצבני. פירוש הדבר: אובדן 314 מיליון ממ״ק, דבר אשר יותיר רק 336 מיליון ממ״ק באפיק הירדן, בהשתפכו לכינרת. סכירת הירמוך בדרום, והטיית כל מימיו להשקיית הגור, תמנע ממנה כל תוספת בדרום. פירוש הדבר: הקפנה של קרוב ל־100 מיליון ממ״ק, לעומת הקצבת ג׳ונסטון. חמורה עוד יותר מן הבעייה הכמותית תהיה בעיית הגברת המליחות בכינרת. כבר כיום, כאשר כל מי הצפון המתוקים זורמים לכינרת, מגיעה מליחות מי־הכינרת המוזרמים במוביל הארצי לאחוז־מליחות גבוה מאד. הטיית המים הצפוניים תגביר את המליחות — אולי לנקודה בה שוב לא יהיו מים אלה ראויים לשימוש.

שתי האפשרויות הצפויות, במיקרה של השלמת מיפעלי ההטייה, הן קודרות מאד. במיקרה הטוב, יסתבר שלרשות המוביל הארצי היקר עומדת רק מחצית המים שתוכננה עבורו, או כ־75% מן הכמות שהוקצתה לו על־ידי ג׳ונסטון. במיקרה הגרוע: יסתבר שגם כמות זו אינה ראויה לשימוש, והמוביל יתגלה ככישלון היקר ביותר בתולדות מדינת ישראל.

הערבים אינם מוכנים לספק בשלב זה אינפורמציה מחייבת. אולם בתשובה לגישושים דיפלומטיים שנעשו על פי בקשת ישראל, השיבו כי הם רק מתכוונים למנוע מישראל ניצול־יתר של מי הירדן, וכי הם ישאירו לה בדיוק מה שהוקצה לה בתוכנית ג׳ונסטון. ההטייה, רמזו, לא תהיה מוחלטת, ולא תייבש לגמרי את אפיקי החצבני והבניאס, אלא תשאיר בהם כמות מים, אשר יחד עם המעיינות המישניים, תבטיח לישראל את 400 מיליון הממ״ק המגיעים לה.

גם אילו נטתה ממשלת ישראל להאמין להסברים אלה, אין להניח כי תשלים עם התוכנית. היא חוזרת ומדגישה, שהיא רוצה את חלקה „לפי תוכנית ג׳ונסטון.״ אבל תוכנית ג׳ונסטון לא קבעה רק את כמות המים, אלא גם את מליחותם. היא קבעה כי הכינרת תשמש מאגר כללי למיפעל הישראלי, ולחלק גדול מן המיפעל הירדני. כלומר: יזרמו לתוכה כמויות גדולות של מים מתוקים, וממנה יישאבו הכמויות המוקצות לכל אחת משתי המדינות.

כך, שבסופו של דבר, אם אמנם תפרוץ מלחמה על מי הירדן, תהיה זו לא רק מלחמה על כמות, אלא גם על האיכות.

ציד המדענים הגרמנים

בשנת 1948 הוזעק מהנדס מנועים גרמני, שהוגלה לקויבישב שבברית־המועצות, אל משרדו של הקצין הצבאי הממונה. „שמענו שהצלחת לפתח בגרמניה מטוס בעל הספק של 3000 כוחות סוס!״ אמרו הסובייטים בהתפעלות. „אנו רוצים להציע לך עסקה: חרותך וחרותם של עוזריך תמורת פיתוחו של מנוע הסילון החזק ביותר שתוכל לבנות. אנו נותנים לך חמש שנים״.

המהנדס ומאות רבות של טכנאים גרמניים ואוס־טריים גויסו לעבודה מאומצת. ב־1954 פלטו סדנאו־תיהם את המנוע החזק בעולם: קשר סבוך של צנורות ולהבי מתכת, שהספקו 12 אלף כוחות סוס. הרוסים שיכצו את המנוע ב„טופולב 114״ — וקיימו את הבטחתם. המהנדס ומאות עוזריו עזבו עוד באותה שנה את ברית המועצות, ונפוצו לכל רוח. אחד מהם עתיד היה להופיע במדבריות מצרים ובכותרות עתוני ישראל כעבור שנים אחדות. היה זה ממציא המנוע וראש הצוות — קולונל אס־אס פרדינאנד בראנדנר, מראשי המסעלים של עבדול נאצר לייצור מטוסים.

זאת אחת מעשרות הפרשיות בספרו של הד״ר מיכאל בר־זוהר (מחבר „גשר מעל הים התיכון״), העומד לצאת לאור בקרוב בהוצאת שוקן, תל־אביב, ובהוצאת פאיאר, פאריס. פרקים נבחרים מתוך הספר יידפסו החל משבוע זה במוסף השבועי של „הארץ״. כרומאן בלשי מרתק הם מספרים על המיבצעים הצבאיים המדוקדקים של האמריק־אים, הרוסים, הבריטים והצרפתים ועל המאבקים הגלויים והנסתרים ביניהם לגיוס המדענים הגרמ־נים לשרותם. בפעם הראשונה ניתן תיאור מלא של פעילות המדענים הגרמנים במצרים.

החל משבוע זה במוסף השבועי של הארץ

„העולם הזה״, שבועון החדשות הישראלי
המערכת והמנהלה: תל־אביב, גליקסון 8, טלפון 226785, ת. ד. 136 • מען מברקי: עולמפרס • דפוס משה שהם בע״מ, תל־אביב, פין 6 • העורך הראשי: אורי אבנרי • המו״ל: העולם הזה בע״מ.